

АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ – НЕВІДДІЛЬНИЙ СКЛАДНИК ОСВІТИ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Камілла Магрламова

ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»

Анотація:

У статті проаналізовано проблему академічної мобільності як невіддільного складника освіти впродовж життя й засобу поширення міжнародних інтеграційних процесів у сучасному освітньому просторі. Наголошено, що з метою формування академічної мобільності фахівця доцільним є розроблення «випереджувальних» освітніх програм, які відповідають запитам ринку праці, суспільства й світовим стандартам, а також відповідного нормативно-правового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційного, психолого-педагогічного забезпечення.

Ключові слова:

академічна мобільність; види академічної мобільності; професійна мобільність; освіта впродовж життя; неперервна освіта.

Аннотация:

Магрламова Камілла. Академическая мобильность – неотъемлемая составляющая образования на протяжении жизни.

В статье проанализирована проблема академической мобильности как неотъемлемой составляющей образования на протяжении жизни и средства распространения международных интеграционных процессов в современном образовательном пространстве. Отмечено, что с целью формирования академической мобильности специалиста целесообразным является разработка «опережающих» образовательных программ, которые отвечают запросам рынка труда, общества и мировым стандартам, а также соответствующего нормативно-правового, материально-технического, кадрового, информационного, психолого-педагогического обеспечения.

Ключевые слова:

академическая мобильность; виды академической мобильности; профессиональная мобильность; образование на протяжении жизни; непрерывное образование.

Resume:

Magrlamova Kamilla. The academic mobility – an integral component of education throughout life.

The article deals with the problem of the academic mobility as the integral component of education throughout life and the ways for the international integration processes to spread in modern educational space. It is noted that for the purpose of the specialist's academic mobility formation it is rational to develop the "advanced" educational programs which correspond to the demands of labor market, society and international standards, and also corresponding legal, material and technical, personnel, information, psychological and pedagogical support.

Key words:

academic mobility, types of academic mobility, professional mobility, education throughout life, continuous education.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації освіта впродовж життя зумовлює розвиток економічного й духовного потенціалу кожної держави. Зростання питомої ваги різних освітніх систем у національних економіках і процеси реструктуризації глобальної економіки актуалізують різноаспектні дискусії з проблем розвитку сучасної освіти. Не є винятком і проблеми неперервної освіти, освіти впродовж життя. Вони тісно пов'язані з формальною, неформальною, інформальною освітою різних категорій молоді та дорослих. Нам імпонує твердження О. Аніщенко, Л. Лук'янової про те, що на сучасному етапі розвитку суспільства відбувається перехід від концепції «освіти на все життя» до концепції «освіти впродовж життя» [3, с. 62]. Ця концепція передбачає необхідність формування нових базових умінь для всіх з метою забезпечення неперервного доступу до освіти, удосконалення й оновлення вмінь, необхідних в інформаційному суспільстві; збільшення інвестицій у людські ресурси; інноваційні методики викладання та учіння для системи неперервної освіти – «довжиною та шириною в життя»; нову систему оцінювання здобутої освіти для врахування й визнання результатів неформальної та інформальної освіти тощо.

Отже, йдеться про формування нової освітньої парадигми, яка, зокрема, передбачає гнучкість, адаптивність, наступність усіх ланок

освіти та взаємозв'язок усіх її форм; розширення можливостей участі громадян у культурній, соціальній і політичній діяльності країни; гуманізацію навчання, перетворення процесу навчання на неперервний процес саморозвитку й самовдосконалення людини; творчість, співробітництво між усіма суб'єктами педагогічного процесу та ін. Водночас трансформації в економічному житті країни зумовлюють потребу у висококваліфікованих фахівцях, які потрапляють в умови конкуренції на ринку праці. Тому актуалізується питання щодо мобільності особистості, що передбачає адаптацію у світі професійних відносин, її конкурентоспроможність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти розвитку освіти впродовж життя висвітлено у працях О. Аніщенко, С. Архіпової, Н. Бідюк, С. Змєйова, Л. Лук'янової, О. Огієнко, Н. Пазюри, С. Прийми, Л. Сігаєвої та ін. Дослідженню проблеми готовності фахівця до особистісно-професійної самореалізації, мобільності присвячено наукові роботи К. Абульханової-Славської, Б. Ананьєва, П. Горностая, І. Зимньої, О. Леонтьєва, А. Маркової та ін. Структуру, семантично-термінологічні аспекти академічної мобільності вивчають Н. Коваліско, Ж. Таланова, А. Татарникова, І. Шпекторенко, Г. Щокін та ін. Теоретичні та практичні засади формування

професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах розглянула Л. Сушенцева. Особливості студентської академічної мобільності є предметом наукового пошуку В. Астахової, С. Вербицької та ін. Академічну мобільність як засіб інтеграції з міжнародним освітнім простором вивчають В. Лісовий, В. Капустник, І. Завгородній та ін. Водночас проблема формування академічної мобільності особистості як невіддільного складника освіти впродовж життя в нових соціально-економічних умовах потребує ґрунтовного вивчення, що й зумовило вибір теми публікації.

Формулювання цілей статті. Мета статті – проаналізувати проблему міжнародної академічної мобільності (АМ) в контексті ідей освіти впродовж життя.

На різних етапах наукового пошуку для досягнення мети використовувалися: вивчення нормативних документів, психолого-педагогічної, монографічної й довідкової літератури з проблем академічної мобільності з подальшим аналізом, синтезом (уможливили визначення теоретичних аспектів досліджуваної проблеми); систематизація й узагальнення дослідницьких матеріалів (для з'ясування сутності академічної мобільності, окремих особливостей її формування).

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед вважаємо за доцільне зазначити, що просування академічної мобільності студентів, професорсько-викладацького складу та співробітників вищих навчальних закладів є одним з ефективних інструментів підвищення якості освіти й конкурентоспроможності випускників на ринку праці.

Як свідчить дослідження А. Іщенка [2, с. 99], за одним із міжнародних показників – рівнем залученості до вищої освіти (Gross Enrolment Ratio, GER – відсоток, який вказує на кількість осіб, що здобувають вищу освіту, незалежно від їхнього віку, загальної кількості осіб, які мають типовий для здобуття вищої освіти вік), Україна посідає одне з чільних місць серед країн Центральної і Східної Європи (73%). Науковець цілком справедливо наголошує, що по-справжньому об'єктивним критерієм якості вищої освіти тієї чи іншої країни є кількість студентів з інших країн, що навчаються в її ВНЗ. Водночас, у світовому масштабі академічна мобільність студентів, незважаючи на високі темпи зростання, досі залишається переважно винятком, аніж правилом. Так, станом на 2010 р. лише 4,1 млн. з понад 150 млн. загальносвітової кількості студентів навчалися за межами своїх країн (менше 3%). При цьому близько половини студентів, що навчаються за межами своїх країн, – це переважно вихідці з азіатського регіону [12, с. 360].

На нашу думку, практичний інтерес становлять такі статистичні дані: у 2011-2012 н. р. в Польщі навчалось 6.321 українських студентів, у 2012-2013 н. р. – 9.620 українців [9], а в 2015 р. – близько 20.000 наших співвітчизників. Загалом у Польщі навчаються 46.000 іноземців, які є представниками 158 країн [10]. За кількістю найбільш потужно представлених українці, на другому місці – білоруси, далі – норвежці, іспанці, шведи й громадяни інших країн. На жаль, у досліджуваних матеріалах не виявлено узагальнених статистичних матеріалів щодо мобільності професорсько-викладацького складу вітчизняних вищих навчальних закладів.

Слід акцентувати увагу на тому, що в сучасних наукових дискусіях йдеться про доцільність розмежування терміносполук «професійна мобільність» і «академічна мобільність». Водночас, як зазначає А. Іщенко, професійна й академічна мобільність – явища системні, які віддзеркалюють певну парадигму забезпечення цих видів мобільності як основного складника успішності в навчанні, а надалі – професіоналізму, успіху в соціальному середовищі. У цих різновидах мобільності відображено як об'єктивні (державна політика в галузі професійної освіти (навчання), державна кадрова політика в різних професійних групах, нормативно-правові засади розвитку освіти й навчання, зокрема й професійного, професійної діяльності), так і суб'єктивні чинники (особистісні якості людини, що виявляються в академічному й професійному середовищах) [2].

Наведемо сучасні визначення терміносполуки «академічна мобільність» (таблиця 1).

Як свідчить матеріал таблиці 1, йдеться й про мобільність професорсько-викладацького складу, й про студентів. Слід додати, що в Україні, у навчальних закладах різних типів, розроблені Положення про академічну мобільність, а також створені відповідні підрозділи з академічної мобільності, передбачені Положеннями про діяльність навчальних закладів [6].

Актуальність проблеми розвитку академічної мобільності підтверджується й тим, що в 2015 р. Міністерством освіти і науки України було ініційовано громадське обговорення проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку реалізації права на академічну мобільність» [6]. Отже, йдеться про встановлення єдиного порядку організації програм академічної мобільності для учасників освітнього процесу вищих навчальних закладів України на території України чи поза її межами.

Відповідно до цитованого документа, виокремлено 5 основних видів академічної мобільності (таблиця 2).

Сутність академічної мобільності за різними джерелами

Визначення	Документ, автор
Можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність тощо в іншому вищому навчальному закладі на території України чи поза її межами.	Порядок реалізації права на академічну мобільність: проект (2015 р.) [7].
Інтеграційний процес у сфері освіти, що надає можливість студентам, аспірантам, викладачам брати участь у різноманітних навчальних або навчально-дослідницьких програмах.	Інформаційний блок на сайті Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» [1].
Інтенсивний обмін студентами, стажерами, викладачами між навчальними закладами всіх країн світу, а також шляхом розширення й удосконалення спектрів програм освіти, форм навчання, освітніх технологій і організаційних систем.	А. Татарникова [8].
Інтегративна характеристика, виражена в здатності долати міжнародні мовні та міждержавні бар'єри, оперативно встановлювати контакти, успішно адаптуватися до іншого освітнього простору згідно з сучасними вимогами суспільства до особистості (динамізму, адаптивності, швидкого реагування та оперативності).	О. Шеремет [11, с. 6].

Таблиця 2

Види академічної мобільності відповідно до проекту Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність (2015 р.)

Види академічної мобільності	Характеристика
Внутрішня академічна мобільність	Навчання, викладання, проходження практики, стажування, проведення наукових досліджень тощо учасників освітнього процесу вищих навчальних закладів України у вищих навчальних закладах-партнерах України.
Міжнародна академічна мобільність	Навчання, викладання, проходження практики, стажування, проведення наукових досліджень тощо учасників освітнього процесу вищих навчальних закладів України у вищих навчальних закладах-партнерах поза межами України.
Групова академічна мобільність	Навчання, викладання, проходження практики, стажування, проведення наукових досліджень групою учасників освітнього процесу у вищих навчальних закладах-партнерах, організовані вищим навчальним закладом України з метою реалізації освітніх, академічних і дослідницьких програм тощо.
Індивідуальна академічна мобільність	Навчання, викладання, проходження практики, стажування, проведення наукових досліджень учасників освітнього процесу в індивідуальному порядку у вищих навчальних закладах-партнерах з метою реалізації індивідуальних освітніх, академічних і дослідницьких програм тощо.
Ініціативна академічна мобільність	Навчання, викладання, проходження практики, стажування, проведення наукових досліджень учасників освітнього процесу з власної ініціативи, підтриманої адміністрацією ВНЗ України, з метою реалізації індивідуальних освітніх, академічних і дослідницьких програм, у рамках вітчизняних і зарубіжних державних програм і проектів тощо.

Отже, як свідчить матеріал таблиці 2, передбачається, що основними видами академічної мобільності вважатимуться: внутрішня академічна мобільність (у ВНЗ України), міжнародна академічна мобільність (у ВНЗ поза межами України), групова академічна мобільність (група учасників

освітнього процесу у ВНЗ-партнерах), індивідуальна академічна мобільність (здійснюється в індивідуальному порядку учасниками освітнього процесу у ВНЗ-партнерах) та ініціативна академічна мобільність (реалізація індивідуальних освітніх, академічних і дослідницьких програм у рамках вітчизняних і

зарубіжних державних програм, проектів тощо). Разом із тим, аналіз джерел на електронних і паперових носіях свідчить про те, що в сучасних умовах виокремлюються такі види АМ:

- внутрішня і зовнішня;
- внутрішньоуніверситетська, внутрішньодержавна, міжнародна;
- інституціональна, програмна;
- дистанційна;
- коротко- й довготривала (залежить від терміну навчання);
- горизонтальна (на певний строк під час навчання) та вертикальна (з метою здобуття наступного академічного чи наукового ступеня).

Важливого значення набуває те, що право на участь у програмах академічної мобільності матимуть студенти освітніх рівнів молодшого бакалавра й бакалавра (починаючи з другого курсу), спеціаліста, магістра, особи, які здобувають наукові ступені доктора філософії (кандидата наук) або доктора наук, науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники. Слід додати, що серед форм академічної мобільності для студентів ВНЗ найбільш перспективними є навчання за програмами студентського обміну у вищому навчальному закладі-партнері, навчання за спільними освітніми програмами, мовні й наукові стажування, навчальна (дослідницька, виробнича) практика, участь у літніх школах, конференціях, семінарах та ін. Крім того, формами академічної мобільності для осіб, які здобувають наукові ступені доктора філософії (кандидата наук) або доктора наук, науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників є участь у семінарах, наукових школах, конференціях тощо; участь у спільних проектах; участь в освітній діяльності сторони, що приймає; вивчення досвіду сторони, що приймає; встановлення партнерських відносин тощо.

Передбачається, що фінансування учасників освітнього процесу, які реалізують право на АМ у вищих навчальних закладах-партнерах, здійснюватиметься за рахунок коштів міжнародних фондів, установ, організацій, фізичних або юридичних осіб відповідно до домовленостей між учасниками академічної мобільності. Проектом Положення також визначені інші особливості участі в програмах академічної мобільності в Україні та поза її межами.

Слід акцентувати увагу на тому, що на сайтах вітчизняних вищих навчальних закладів розміщено детальну інформацію про можливості академічної мобільності студентів. Так, привертає увагу розділ «Міжнародні відносини» на сайті Медичного інституту Сумського

державного університету [5]. Йдеться й про можливість участі у міжнародних (Швеція, Швейцарія, Бельгія, Нідерланди та ін.) конкурсних програмах наукових досліджень, і стипендіальних, магістерських програмах, здобуття дослідницьких грантів, навчання в літніх дослідницьких школах та ін. Водночас інститут проводить значну роботу в контексті міжнародної академічної мобільності (участь студентів і викладачів у міжнародних конгресах, форумах, тренінгових програмах, організація роботи тематичних шкіл із залученням провідних зарубіжних науковців, підвищення кваліфікації за кордоном та ін.).

Поступово відбувається збільшення кількості спільних програм і, відповідно, обмінів серед викладачів і студентів між українськими університетами та між українськими й зарубіжними ВНЗ. Як свідчить аналіз літературних джерел [4, с. 32–33], реальні учасники програм міжнародної академічної мобільності розширюють коло наукових знань, набувають навичок міжкультурного спілкування й дипломатії, розв'язання нагальних проблем, встановлюють нові наукові контакти й корисні соціальні зв'язки, розвивають особистісний і професійний потенціал, формують альтернативні погляди на світ тощо. Також спостерігається сприйняття молоддю дослідницької діяльності як перспективного складника особистісно-професійної самореалізації і прагнення до здійснення наукових пошуків і набуття нового професійного досвіду для його практичного втілення.

Висновки. Аналіз дослідницьких матеріалів дає підстави твердити, що академічна мобільність є невіддільним складником неперервної освіти/освіти впродовж життя, що безпосередньо пов'язана з економікою і ринком праці. У цьому контексті перспективним є розроблення «випереджувальних» освітніх програм, які відповідають запитам ринку праці, суспільства й світовим стандартам. Міжнародна академічна мобільність студентів, аспірантів, викладачів та інших співробітників ВНЗ України реалізується в рамках міжнародних міжвузівських угод, а також спільних освітніх програм, регулюється угодами про академічне й наукове співробітництво із зарубіжними навчальними установами, закладами охорони здоров'я та міжнародними організаціями. Формуванню мобільності особистості сприяє впровадження процедур взаємного визнання термінів навчання й навчальних дисциплін, результатів оцінювання навчальних досягнень, індивідуалізація освітніх траєкторій, створення сприятливих організаційних умов для навчання за межами свого навчального закладу, а також відповідне нормативно-правове, матеріально-

технічне, кадрове, інформаційне, психолого-педагогічне забезпечення.

Серед перспектив подальшого вивчення проблеми – взаємозв'язок академічної мобільності зі стимулюванням експорту й

імпорту освітніх послуг країни, формування й розвитку мобільності професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів, європейський досвід формування академічної мобільності студентів.

Список використаних джерел

1. Академічна мобільність / Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kpi.ua/mobility> [in Ukrainian]. – Назва з екрана (17.03.15).
2. Іщенко А. Ю. Глобальні тенденції і проблеми розвитку освіти: перспективи для України / А. Ю. Іщенко // Стратегічні пріоритети. – 2014. – № 4(33). – С. 98–102.
3. Лук'янова Л. Б. Освіта дорослих: короткий термінологічний словник / Л. Б. Лук'янова, О. В. Аніщенко. – К.; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2014. – 108 с.
4. Міжнародна академічна мобільність молодих учених Дніпропетровщини як прояв глобалізаційних процесів у сучасному світі: монографія / [Шевчук М. О., Власов С. Ф., Колісник Л. О., Безус Р. М., Мосьондз М. В.]; МОН України; Нац. гірн. ун-т. – Дніпропетровськ: НГУ, 2014. – 42 с.
5. Міжнародні відносини / Медичний інститут Сумського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://med.sumdu.edu.ua/index.php/uk/2012-12-10-19-31-29/2013-08-08-14-31-14> [in Ukrainian]. – Назва з екрана (17.03.15).
6. Положення про організацію освітнього процесу в ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України» / укл.: Перцева Т. О., Ліхолетова Н. В., Захаров С. В. – Дніпропетровськ: Навчальний відділ ДЗ «ДМА», 2015. – 43 с.
7. Про затвердження Порядку реалізації права на академічну мобільність: проект постанови Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1421144886/1424702227/> – Назва з екрана (17.03.15).
8. Татарникова А. А. Увеличение профессиональной мобильности специалиста в системе открытого образования [Электронный ресурс] / А. А. Татарникова. – Режим доступа: <http://www.ido.tsu.ru>. – Заголовок с экрана (17.03.15).
9. Третина іноземних студентів у Польщі – українці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wz.lviv.ua/life/127692> [in Ukrainian] – Назва з екрана (17.03.15).
10. Украинцы составили половину из всех иностранных студентов в Польше [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://viknaodessa.od.ua/news/?news=113583> [in Russian] – Заголовок с экрана (17.03.15).
11. Education at a Glance 2012. OECD indicators. – Paris: OECD Publishing, 2012. – 570 p.

Рецензент: Фунтікова О.О. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:

Магрламова Камілла Газанфарівна

m.kamillag@mail.ru

ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»

вул. Дзержинського, 9, м. Дніпропетровськ
49044, Україна

doi: 10.7905/нвмдпу.v0i14.1072

Матеріал надійшов до редакції 20.03.2015 р.

Подано до друку 20.04.2015 р.

References

1. *Academic Mobility*. Natsionalnyi tekhnichnyi universytet Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut», viewed 17.03.15. Retrieved from: <http://kpi.ua/mobility> [in Ukrainian].
2. Ishchenko, A. Yu. (2014). Global trends and problems of education: prospects for Ukraine. *Stratehichni priorytety*, 4 (33), 98-102. [in Ukrainian].
3. Lukianova, L.B., Anishchenko, O.V. (2014) *Adult education: a brief glossary of terms*. Kyiv; Nizhyn: Vydavets PP Lysenko M.M.. [in Ukrainian].
4. *The international academic mobility of young scientists of Dnipropetrovsk as a manifestation of globalization in the modern world: a monograph*. (2014) M.O. Shevchuk, S.F. Vlasov, L.O. Kolisnyk, R.M. Bezus, M.V. Mosondz; MON Ukraine; Nats. hirn. un-t. D.: NHU [in Ukrainian].
5. *International Relations. Medychnyi instytut Sumskoho derzhavnogo universytetu*, viewed 17.03.15, Retrieved from: <http://med.sumdu.edu.ua/index.php/uk/2012-12-10-19-31-29/2013-08-08-14-31-14> [in Ukrainian].
6. *Regulations on the organization of educational process in the DMZ “Dnepropetrovsk Medical Academy of the Ministry of Health of Ukraine”*. (2015). T. O. Pertseva, N.V. Likholetova, S.V. Zakharov. Dnipropetrovsk: Navchalnyi viddil DZ “DMA”, [in Ukrainian].
7. *On approval of the right to academic mobility: by the Cabinet of Ministers of Ukraine*, viewed 17.03.15, Retrieved from: <http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1421144886/1424702227/> [in Ukrainian].
8. Tatarnykova, A. A. (2015) *The increase in occupational mobility specialist in the system of open education*. viewed 17.03.15, Retrieved from: <http://www.ido.tsu.ru>. [in Russian].
9. *A third of foreign students in Poland are Ukrainians*. viewed 17.03.15, Retrieved from: <http://www.wz.lviv.ua/life/127692> [in Ukrainian].
10. *Ukrainians make up half of all international students in Poland*, viewed 17.03.15, Retrieved from: <http://viknaodessa.od.ua/news/?news=113583> [in Russian].
11. *Education at a Glance*. (2012). OECD indicators, Paris: OECD Publishing. [in English].